

Als de wind draait

Van Hans du Plessis verscheen eerder bij Uitgeverij
Mozaïek:

Op weg naar Schuilhoek

Hans du Plessis

Als de wind draait

Vertaald door Bert Aquarius

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 9691 0
NUR 342

Vertaling: Bert Aquarius
Ontwerp omslag: Studio Jan de Boer
Omslagbeeld: Mark Owen / Trevillion Images
Lay-out en dtp: Gerard de Groot

Eerder verschenen bij Tafelberg, een imprint van NB Uitgewers, Kaapstad,
Zuid-Afrika, onder de titel *As die wind kom draai*.

Oorspronkelijke uitgave © 2013 Hans du Plessis
Nederlandstalige uitgave © 2016 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden

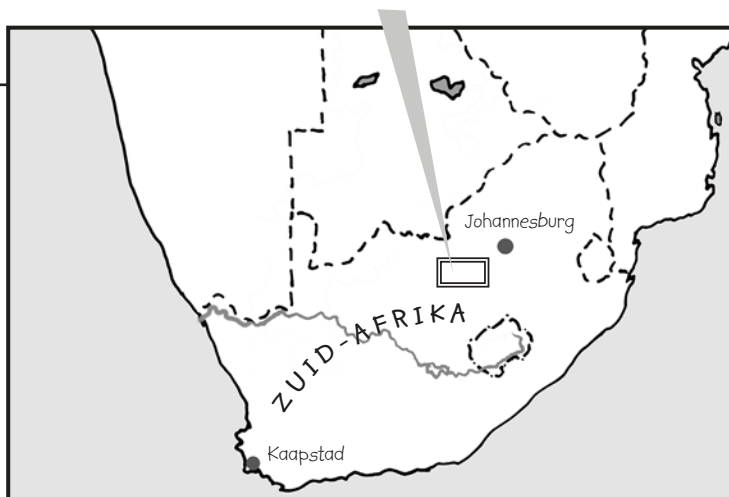
www.uitgeverijmozaiek.nl

Voor mijn kleinkinderen:
Julianne, Adelay, Lisa, Hanlu, Christine, Karla en Wian

Potchefstroomstreek 1844

Tussen haakjes staan de huidige plaatsnamen.

Proloog

Donderdag 22 augustus 1844

Lourens Rasmus Botha kan zich pas ontspannen als hij de oostelijke drift* overgestoken is en het dorp achter zich heeft gelaten. Zachtjes geeft hij Gouverneur de sporen, want zijn rijpaard en hij hebben beide niet veel op met het dorp. Te druk. Gisteren nog vertelde meester Roos dat er al meer dan twintig huizen zijn gebouwd.

Maar hij kan Gouverneur ook weer niet te hard aansporen, al weet hij dat Petronel hem thuis verwacht voor het middageten. Schuilhoek ligt drie uur rijden van Mooirivierdorp af. Hij kan maar niet wennen aan de naam Potchefstroom, die klinkt hem te buitenlands in de oren. Maar hoe de plaats ook mag heten, hij is nog ver van huis, hij kan de bergen nog niet eens zien liggen.

Nadat hij ongeveer een uur gereden heeft, is hij de eerste heuvelruggen gepasseerd en strekt de vruchtbare grasvlakte zich voor hem uit. Rechts, in de verte, ziet hij al de sikkelvormige contouren van de buitenste bergen. Nog maar twee uur naar het oosten over het wagenpad, daarna de korte weg over de berg. Schuilhoek is bijna de laatste boerderij in het berggebied. Met een wagen of met kar en paard moet je het wagenpad blijven volgen, dan door de bergpas en weer terug naar het dal waar Schuilhoek ligt. Men kan alleen maar te voet of te paard de korte weg over de berg nemen, want aan de andere kant storten de steile hellingen

* Een verklarende woordenlijst is achter in het boek opgenomen.

en rotswanden zich als versteende watervallen de diepten van het berglandschap in.

Schuilhoek in de bergen. De boerderij waarvoor hij zes jaar lang heeft moeten knokken om die als *burgerplaats* op zijn naam geregistreerd te krijgen. Daarom moest hij nu in het dorp zijn, om de laatste documenten te ondertekenen.

Het was goed om meester Joachim Roos weer te zien, ook al bracht die hem even in verwarring met het nieuws dat *veldkornet* Buijs een paar maanden daarvoor plotseling was overleden. En of hij, Lourens, geen belangstelling had om eventueel het veldkornetschap van het Berglanddistrict op zich te nemen.

Heeft hij daar belangstelling voor? Hij vraagt het zich af, maar het blijft door zijn hoofd spoken.

Hoe zou Petronel daarover denken?

En Vrijheid? Die zal vast en zeker weer even moeten lachen. Hij zal hem plagend vragen of hij soms gek is geworden om zich met politiek te gaan bemoeien.

In de verte op de vlakte, holt een troep struisvogels voor Gouverneur uit.

En toen kwam gisteren ook nog eens Bêrend Prinsloo kennismaken met Lourens. De Prinsloo's waren uit Natal vertrokken, op de vlucht voor de Engelsen. Ze hadden een poos geleden de aangrenzende boerderij Rietpoort gekocht.

Hij kent de Prinsloo's niet goed, want zij maakten geen deel uit van de *trek* van oom Hendrik Potgieter. Als hij het zich goed herinnert zijn ze ongeveer een week voor *Vegkop* bij het kamp aangekomen en daarna naar Natal vertrokken.

Het zal zo rond tien zijn als Gouverneur uit zichzelf vanaf het wagenpad de richting van de bergen inslaat.

Vanaf dag één werd Lourens als door een magneet naar de bergen getrokken omdat die hem zo aan Kango deden

denken. Het waren de eerste echte bergen geweest die ze gezien hadden nadat de trek destijds de Grootrivier was overgestoken.

Als je uit de richting van het dorp komt, kun je de bergen gemakkelijk onderschatten. Dan zien ze er eerder uit als een reeks heuvelruggen, maar Lourens weet hoe ver dit berglandschap aan de andere kant de diepte ingaat, en dat berg na berg.

‘Halve cirkels, zoals een hoop hoefijzers,’ zo heeft meester Roos het een keer proberen uit te leggen. ‘Een reusachtig hol van een aardvarken,’ ging hij verder toen het leek alsof ze het nog altijd niet begrepen. ‘Als je op de hoogste berg staat, lijken de bergen op halve cirkels alsof een reus daar een paar kampen heeft opgeslagen. Je weet wel: alsof een verwend kind dingen heeft stukgemaakt en her en der omvergegooid.’ Meester had dit gezegd alsof het vroeger een of andere reusachtige krater moest zijn geweest.

Lourens leidt Gouverneur over de dichtstbij gelegen bergrug, en als ze aan de andere kant in de diepte turen, blijft het paard uit zichzelf staan. Alsof hij weet dat je het berglandschap eerst moet groeten voordat je mag afdalen in zijn diepten. Vanaf dit punt strekt het landschap zich naar alle kanten voor hen uit. Nevelige dalen met heuvels en bergtoppen, daarna de volgende berg, vol ravijnen. En daarna, weet hij, de Vaalrivier, die zilveren wurgslang, en nog meer bergen en dalen, wouden, toppen en plateaus.

Zij zijn thuis.

Het dal voor hen is het dal waarin Schuilhoek ligt. Ten zuiden daarvan het weidse, beboste ravijn tussen de bergen, waarin hij voor Petronel en zichzelf op de rand van het vlakke deel een stenen huis gebouwd heeft en waar ze nu alweer twee jaar boeren.

Veel bezitten ze nog niet: een paar schapen, wat runderen, een moestuin bij de waterbron, fruitboompjes en maïs

op het vlakke terrein bij de mond van het ravijn. *Kralen* van natuurstenen die Vrijheid, Jakob en hij verzameld hebben. Vlak bij de tuin Vrijheids tweekamerhuisje op palen. Aan de andere kant van de kraal de hut van Jakob Afrikaner en zijn kleine vrouwtje en hun drie kinderen.

Langzaam dalen ze af door het dal en dan het ravijn in op weg naar de boerderij.

‘**W**aar is Vrijheid?’ Op Schuilhoek staat Petronel Botha in de overdekte kookhoek met de lange kooklepel in haar hand.

Lourens zet de musket eerst in het geweerrek tegen de omheining van paaltjes voordat hij naar haar kijkt. Een zwarte haarlok hangt over haar slaap, maar hij kan haar gezicht niet zien want ze tuurt strak in het vuur alsof ze diep in gedachten is verzonken. Hij ziet haar slanke lichaam in de lange blauwe jurk met de korte pofmouwen en de witte knoopjes. ‘Hoe kun je nou naar een andere man vragen als je echtgenoot doodmoe thuiskomt van het jachtveld?’ vraagt hij plagend en hij gaat vlak achter haar staan.

Zij geeft geen antwoord en blijft alleen maar in de vlammen staren.

Als hij zijn armen om haar heen slaat leunt ze achterover en legt haar hoofd tegen zijn borst. Hij voelt haar ribben en denkt weer aan dat meisje van vroeger met haar knokige knieën. Nu is zij een vrouw – zijn vrouw.

Hij hoort haar zachtjes snikken. Zij draait zich om in zijn armen en kijkt hem aan. Zij huilt, tranen blinken in haar donkere, verdrietige ogen.

‘Wat is er nou, mijn duikertje?’

‘Ik ben nog steeds niet zwanger.’

Hij legt zijn handen op haar schouders. ‘Wij zijn nog jong,’ zegt hij.

‘Wij zijn al twee jaar getrouwd. Het ziet er naar uit dat ik nooit kinderen van mijzelf zal hebben.’

Zonder te spreken drukt hij haar tegen zich aan. Hij had er ook zo op gehoopt.

‘Vrijheid is bij Jakob,’ antwoordt hij op haar eerste vraag. ‘Ze moeten eerst slachten. Die huid is zeker een zak suiker waard.’

‘Zo, jullie hebben dus iets geschoten?’

‘Een vrouwtjesimpala. Tegen mijn zin, maar ja, onze vleesvoorraad is behoorlijk aan het slinken.’

‘En vergeet niet dat morgen de Prinsloo’s komen.’

‘Daarom heb ik er een geschoten. Daar is Vrijheid.’

De jongeman staat bij de deur en zet zijn Oortman ook in het geweerrek. De donkere kuif hangt over zijn brede voorhoofd. Een beetje verlegen kijkt hij de beide anderen aan, hij heeft het gevoel dat hij even niet gelegen komt. ‘Waarom kijken jullie mij zo aan?’

Zij kijken inderdaad naar hem, naar die grote, stevig gebouwde man die vooraan in de kookhoek staat. Benen iets uit elkaar, de voeten gestoken in de zwarte laarzen die hij, naar verluidt, met een marskramer geruild heeft voor een dierenhuid. Zoals altijd draagt hij zijn vest.

Het vuur knettert, de ketel fluit en ergens in een kraal loeit een kalf.

In eerste instantie zwijgt het drietal. De vrouw met de donkere ogen en de ernstige trek om haar mond. Naast haar de blonde Lourens met zijn blauwe ogen. Hij houdt haar hand vast. Vrijheid in zijn vest van kalfshuid dat meester Roos nog voor hem heeft laten maken in Kango voordat ze gingen trekken. Het vest met de bruine vlekken. Het is moeilijk te zien welke vlekken van het eigenlijke kalf zijn en welke de stille getuigen zijn van alles wat hij heeft meegemaakt.

‘Huil jij, Petronel?’ Vrijheid is dichterbij gekomen.

Zeg dat alsjeblieft niet, denkt Lourens. Vrijheid is dan wel van kleins af aan mijn vriend, maar er zijn zaken tussen een man en zijn vrouw...

‘Weten jullie welke dag het vandaag is?’ Petronel snikt.

‘Volgens mij vrijdag.’ Lourens is blij dat het gesprek nu een andere wending neemt.

‘Ik zou het niet weten,’ mompelt Vrijheid.

‘23 augustus.’

‘Nou en?’ vraagt Vrijheid.

‘Denk eens na,’ dringt ze aan.

‘De dag van onze vlucht,’ schiet het Lourens te binnen.

‘De nacht van de moorden.’

‘Liebenbergskop...’ Het lijkt of Vrijheid rilt.

‘Wij zijn nooit meer teruggegaan,’ zegt Lourens, ‘ook al is Rietpoort zo dichtbij.’

Even lijkt het alsof de herinnering een stortvloed van woorden losmaakt in Petronel.

‘Ik heb mijn moeder zien vallen,’ maar dan kan ze niet verder spreken, ze leunt tegen Lourens.

Lourens drukt Petronel tegen zich aan. Hij herinnert zich de vlammen, de *Matabeel* met zijn hand om Petronels hals. Hij zag alleen zijn hoofd, had niet nagedacht; het leek alsof de geweerkolf brak. Hij had haar het donker in ge-sleurd, tussen de bomen, daar hadden ze zich die nacht verstopt. Lourens kijkt Vrijheid aan. Die staat vlakbij met intens starende groenige ogen. Door de gloed van de vlammen op zijn gezicht herinnert hij zich het vuur. Hij had gedacht dat ze allemaal zouden verbranden, maar het was windstil en het was er te rotsachtig. Hij was languit onder een huifkar gaan liggen totdat de zon opkwam. Pas toen durfde hij om zich heen te kijken; hij had niemand meer levend aangetroffen. Vrijheid wrijft in zijn handen en strekt ze uit naar het vuur. Deze herinneringen waren als een dolk in zijn borst blijven steken. ‘Ik heb de speer uit de borst van Saartje Danster getrokken.’

Lourens draait vlug zijn hoofd van zijn vriend af. ‘Wij waren toen al weg,’ zegt hij zacht.

‘Ik kon jullie niet vinden en ben toen in één keer teruggelopen naar de Vaalrivier waar we eerder met de wagens door de dreef zijn getrokken, maar toen hoorde ik ze vechten bij Koppieskraal. Ik wist dat daar het kamp was van de familie Bronkhorst, dat ook aangevallen werd. Toen ben ik omgedraaid. Ik wist dat jij, als je nog zou leven, de bergen in gevlucht zou zijn. Toen ontdekte ik jullie spoor.’ Hij zwijgt. ‘Tot aan de plek waar we nu staan.’

‘Precies hier,’ weet Lourens.

‘Vandaag precies acht jaar geleden om ongeveer dezelfde tijd.’ Petronel strijkt met haar wang over zijn hemd. ‘Vandaag verlang ik weer naar mijn eigen mensen. De tweeling was nog zo klein.’

In de hoge bomen rondom hen koeren de duiven.

‘Wat is er niet allemaal gebeurd in die acht jaren!’ zegt Lourens.

Petronel legt haar hoofd weer tegen Lourens’ borst aan. ‘Dat gedoe om elkaar te krijgen.’

‘Nu zijn we samen,’ troost Lourens haar.

‘Alleen ik heb nooit meer de liefde gevonden na Saartje Danster.’ Vrijheid gaat zitten.

‘Dat komt nog wel.’ Petronel maakt zich los uit Lourens’ omhelzing, neemt het vaatdoekje van de tafel en tilt het deksel van de zwarte ketel. ‘Herinneren jullie je nog dat gekonkel van Karel en Sophia Kruger om ons drieën uit elkaar te drijven?’

‘Vooral jullie twee,’ valt Vrijheid haar bij.

‘En dat eindeloze gedoe om Schuilhoek op mijn naam geregistreerd te krijgen.’

‘Nu zijn we hier. De trek uit Kango is toch de moeite waard geweest.’

Vrijheid staat op van de stronk.

‘Op een dag als vandaag verlang ik naar mijn ouders en mijn zusjes.’ Petronel houdt haar ogen naar de grond gericht.

Een moment lang is het stil in de kloof waarin Schuilhoek ligt.

‘Wees maar blij dat je weet naar wie je verlangt,’ merkt Vrijheid op.

Lourens kijkt zijn vriend aan. ‘Ik kan me mijn vader nog heel vaag herinneren,’ zegt Lourens en hij gaat op de vouwstoel zitten.

‘Ik heb mijn vader en moeder nooit gekend, ik weet niet eens hoe ze heten.’ Vrijheid duwt een blok hout dieper het vuur in.

‘Mijn vader heeft mij verteld dat mijn moeder bij mijn geboorte is gestorven.’ Lourens kijkt naar de grond. ‘Toen ik groter werd kreeg ik de indruk dat mijn vader dat mij kwalijk nam.’

‘En jouw moeder, Vrijheid, zij was toch een slavin?’ vraagt Petronel.

Vrijheid kijkt eerst Petronel aan en dan Lourens. Ze kennen dat verhaal toch. Waarom dat gezeur over het verleden? ‘Dat klopt, ja,’ zegt hij stug. Kon hij zich maar iets van zijn moeder herinneren. Of van zijn vader. Zijn moeder was al dood voordat hij begreep wat dat betekende. Hij herinnert zich nog vaag de vrouw die voor hem moest zorgen voordat iemand hem naar Stellenbosch had gebracht om hulp te zoeken bij meester Roos.

Petronel geeft niet op: ‘Maar wat ik niet goed meer weet: hoe ben jij in Kango terechtgekomen?’

Gelukkig dat ze ophoudt om over zijn herkomst te praten, denkt Vrijheid. ‘Dat was toch toen oom Coenraad Bekker Meester gevraagd heeft om jullie les te gaan geven. Ik ben toen samen met Meester gekomen.’

‘Toen hebben Bellie en oom Coenraad jou en mij zonder te aarzelen in huis opgenomen,’ zegt Lourens.

‘Jou, Vrijheid, omdat Meester geen vrouw had,’ weet Petronel nog.